

emar

GENEL-İŞ Emek
Araştırma Dairesi

GELİR

EŞİTSİZLİĞİ ve YOKSULLUK

07231 5417

DİSK/GENEL-İŞ
Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası

DİSK/GENEL-İŞ SENDİKASI

Bu araştırma DİSK/Genel-İş Araştırma Dairesi tarafından hazırlanmış ve 2 Şubat 2022 tarihinde kamuoyuna sunulmuştur. Araştırma emar kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası (DİSK/Genel-İş)

Sahibi: Genel-İş adına Genel Başkan Remzi Çalışkan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Şükret Sevgener

Adres: Çankırı Caddesi No: 28 Kat: 7 Ulus/Ankara

Tel: 0312 3091547,

Faks: 0312 3091046

DİSK/Genel-İş Web: www.genel-is.org.tr

DİSK/Genel-İş Araştırma Web: www.emekarastirma.org.tr

E-posta: emekarastirma@genel-is.org.tr

Parayla satılmaz.

Özet

GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUK RAPORU-4

Her yıl düzenli olarak yayımladığımız “Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Raporu”nda; işçilerin, emekçilerin, gençlerin, kadınların ve çocukların insanca yaşam koşullarından uzak; büyüyen gelir eşitsizliğiyle derinleşen sosyal adaletsizlik, yoksulluk ve yoksunluk içerisinde en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz hale geldiği tespit edilmiştir. Güncel verilerle desteklediğimiz araştırmanın en çarpıcı yönlerini şöyle sıralayabiliriz:

- **Kişi Başına Düşen Milli Gelir Cumhuriyet Tarihinde İlk Kez Üst Üste 7 Yıl Azaldı!**
- **Türkiye, Gelir Eşitsizliğinde Avrupa’da İlk Sırada Yer Alıyor!**
- **Türkiye’de En Zengin Yüzde 20’lik Grup, En Yoksul Yüzde 20’lik Gruptan 9 Kat Daha Fazla Gelir Elde Ediyor!**
- **Türkiye’de Son 16 Yılda Enflasyon 5 Kat, Gıda Enflasyonu İse 9 Kat Arttı!**
- **Çalışan Her 10 Kişiden Biri Yoksuldur!**
- **Halkın Yüzde 58’i Borçlu Hale Geldi!**
- **7,4 Milyona Yakın Çocuk Yoksulluğun Pençesinde!**
- **Asgari Ücret Ortalama Ücret Haline Gelirken, Sendikalı Olmak Ücret Düzeylerini Korudu!**
- **Yüksek Enflasyon Karşısında Halk İhtiyaçlarını Karşılayamıyor!**

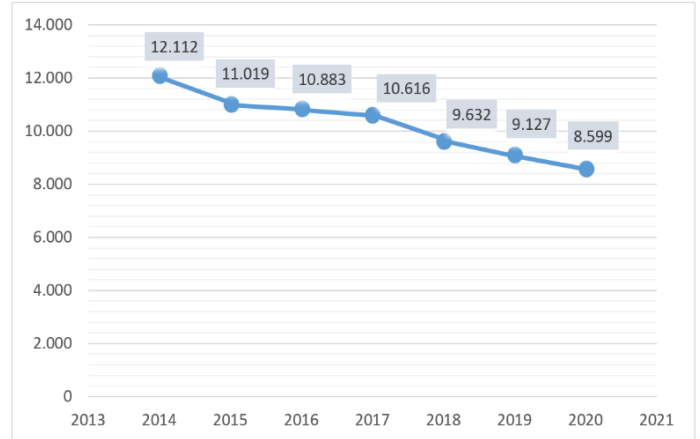
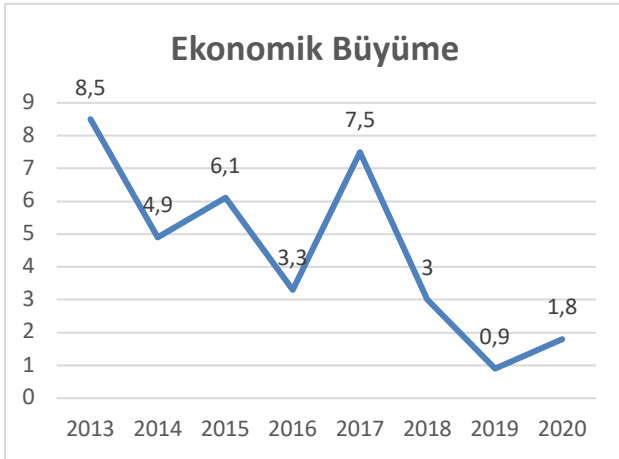
Kişi Başına Düşen Milli Gelir Cumhuriyet Tarihinde İlk Kez Üst Üste 7 Yıl Azaldı.

Türkiye ekonomisi, AKP iktidarları döneminde izlenen hatalı ekonomi politikaları nedeniyle zayıflamış ve ekonomide ciddi kırılmalıklar yaşanmıştır. 2013 yılından beri yayınlanan Dünyanın En Kırılgan Beş Ekonomisi listesinde Türkiye her yıl düzenli olarak yer almaktadır. Kırılgan ekonomiye sahip olmak yüksek enflasyon, zayıf büyüme, yüksek dış açık ve sıcak paraya olan yüksek bağımlılık anlamına gelmektedir. Bu durumun yanı sıra antidemokratik uygulamaların artması ve hukuk devletinin aşınması, Türkiye'ye olan güveni günden güne zayıflatmıştır.

Yüksek dış açık ve borçluluğun derinleşmesi ile tasarruf açıkları gibi etkenler ekonomide kriz sürecini hızlandırmıştır. 2018 yılı başlarından itibaren etkileri her kesim tarafından hissedilmeye başlayan ekonomik kriz ile Türkiye ekonomisi küçülürken, işsizlik ve hayat pahalılığı ciddi oranlarda artmıştır.

Türkiye'de gelir adaletsizliğini ve borçluluğu anlayabilmek için öncelikle yıllık büyüme rakamlarını ele almak gerekmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye ekonomisi 2013 yılında yüzde 8,5 oranında büyürken, 2020 yılında bu oran yüzde 1,8'e düşmüştür (Grafik 1).

Grafik 1. Yıllara göre büyüme oranları- Yıllara göre kişi başına düşen milli gelir (Dolar bazında)

Kaynak: TÜİK verilerinden görselleştirilmiştir.

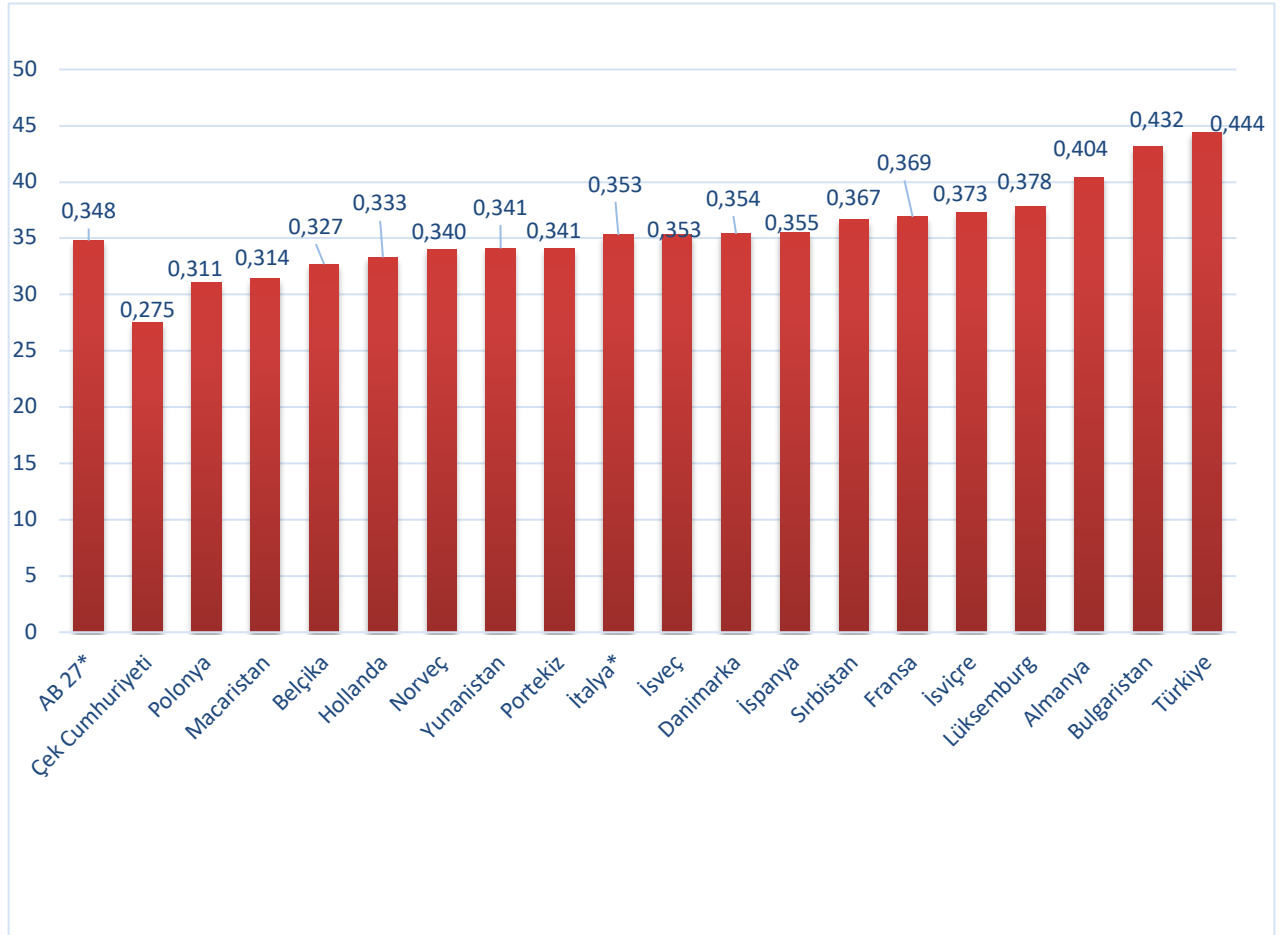
Kişi başına düşen milli gelir ise Cumhuriyet tarihinde son yedi yılda ilk kez üst üste düşmüştür. 2012 yılında kişi başına milli gelir ABD doları cinsinden 12 bin 112 olurken, COVID-19 salgınının yaşandığı 2020 yılında ise büyüme oranı yüzde 1,8 olmasına rağmen kişi başı milli gelir ABD doları cinsinden 8 bin 599'a düşmüştür. Dolayısıyla son yedi yılda halkımız 3 bin 513 dolar fakirleşmiştir (Grafik 1).

Türkiye, Gelir Eşitsizliğinde Avrupa'da İlk Sırada Yer Alıyor!

Zenginlerle diğerleri arasındaki farkı ortaya koyan Gini katsayısı, bir ülkede milli gelirin ülke vatandaşları arasında eşit dağılıp dağılmadığını gösteren önemli bir veridir. Gini katsayısı, sıfıra yaklaştıkça bir ülkede gelirin dağılımında eşitliği, bire yaklaştıkça da bir ülkede gelirin dağılımındaki bozulmayı yani gelir eşitsizliğini ifade eder.

Ekonomik kriz ve salgının etkisiyle Türkiye'de gelir eşitsizliği arttı. Eurostat verilerine göre gelir eşitsizliği oranı AB üye ülke ortalamalarına göre yüzde 0,348 iken Yunanistan'da yüzde 0,341; İspanya'da yüzde 0,355; Türkiye'de ise yüzde 0,444'tür.

Grafik 2. Ülkelerin Gini Katsayısı (2020)

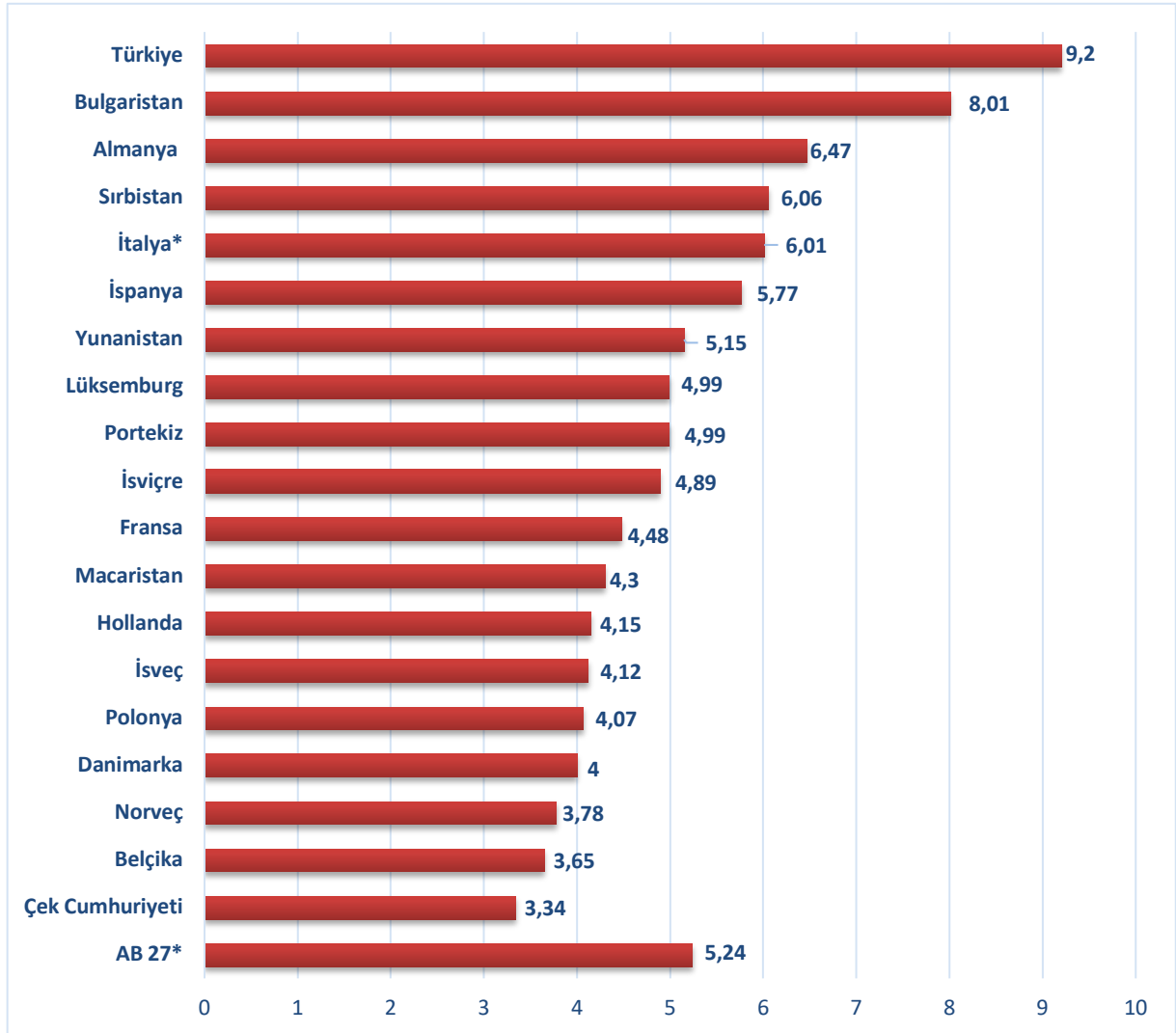

Kaynak: Eurostat, Sosyal transferler öncesi eşdeğer harcanabilir gelirin Gini katsayısı. * 2019 yılı.

Türkiye’de En Zengin Yüzde 20’lik Grup, En Yoksul Yüzde 20’lik Gruptan 9 Kat Daha Fazla Gelir Elde Ediyor!

Gelir dağılımı eşitsizliği toplumda en zengin ve en yoksul olanlar arasındaki uçurumu da derinleştirdi. Eurostat verilerine göre AB üye ülke ortalamasında en zengin yüzde 20’lik kesim, en yoksul yüzde 20’den 5,24 kat daha fazla kazanıyor. Türkiye’de ise toplumun en zengin yüzde 20’si ile en yoksul yüzde 20’si arasındaki gelir farkı 9,2 kattır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin daha düşük olduğu ülkelerden Belçika’da bu fark 3,34 kat, Hollanda’da 4,15 kat, Fransa’da 4,48 kattır.

Grafik 3. Ünelere göre P80/P20 oranı

Kaynak: Eurostat,* 2019 yılı.

Türkiye’de Son 16 Yılda Enflasyon 5 Kat, Gıda Enflasyonu İse 9 Kat Arttı!

Ekonomi politikalarının iyi yönetilememesi nedeniyle enflasyon son 16 yıllık dönemde katlanarak arttı. Türkiye’de 2005 yılında yüzde 7,72 olan enflasyon oranı, 2021 yılında 5 kat artarak yüzde 36’ya yükselmiştir. Gıda enflasyonu ise 2005 yılında yüzde 4,92 iken 2021 yılında 9 kat artarak yüzde 43,80’e çıkmıştır. Gerçek enflasyon ise bunun çok üzerinde olduğu bilinen bir gerçektir.

Tablo 1. Yıllara göre enflasyon, gıda enflasyonu ve mal sepeti fiyatları

YILLAR	ENFLASYON ORANI	GIDA ENFLASYONU	MAL SEPETİ/ TL (2005=100)
2005	7,72	4,92	100
2006	9,65	11,17	109,65
2007	8,39	12,03	118,85
2008	10,06	11,9	130,81
2009	6,53	9,26	139,35
2010	6,4	7,02	148,27
2011	10,45	12,21	162,82
2012	6,16	3,90	173,19
2013	7,4	9,67	186,72
2014	8,17	12,73	201,97
2015	8,81	10,87	219,76
2016	8,53	5,65	238,52
2017	11,92	13,79	266,95
2018	20,30	25,11	321,14
2019	11,84	10,89	359,15
2020	14,60	20,61	411,59
2021	36,08	43,80	560,09

Kaynak: TÜİK ve TCMB verileri kullanılarak Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır. 1 Ocak 2005 tarihinde TL’den 6 sıfır atıldığı için karşılaştırma 2005 yılından itibaren hesaplanmıştır. 18.01.2022 tarihli hesaplamadır.

Yüksek Enflasyon Karşısında Halk İhtiyaçlarını Karşılayamıyor!

Sürekli artan enflasyon oranlarıyla birlikte halkın alım gücü daha da düştü. Merkez Bankası ve TÜİK verileri kullanarak yaptığımız mal sepeti hesaplamasında; 2005 yılında 100 TL’ye alınan bir mal sepeti, bugün yüzde 36 enflasyon ve yüzde 43,8 gıda enflasyonu nedeni ile 560 TL’ye yükselmiş durumdadır (Tablo 1). Örneğin 2005 yılı Aralık ayında 2,7 TL’ye alınan 1 kg pirinç, 2021 Aralık ayında 14,8 TL’ye, 1,1 TL’ye alınan makarna 9,2 TL’ye, 0,11 TL’ye alınan yumurta 1,3 TL’ye yükseldi.¹

¹ TÜİK madde sepeti ve ortalama madde fiyatlarından hesaplanmıştır.

Asgari Ücret Ortalama Ücret Haline Gelirken, Sendikalı Olmak Ücret Düzeylerini Koruyor!

Bu sürece paralel olarak ortalama ücretler asgari ücrete yaklaştırmaya devam etti. TÜİK verilerine göre aylık ortalama brüt ücret ile asgari ücret arasındaki fark kapanmaya başladı. 2004 yılında aylık ortalama brüt ücret, asgari ücretin 2,17 katına denk gelirken, 2020 yılında 1,37 kata kadar inmiştir. TİS kapsamındakilerin aylık ortalama brüt ücretinin, brüt asgari ücrete oranı da yıllar içerisinde düşerken sendikalı olmanın ücretler üzerinde koruyucu bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. 2020 yılında TİS Kapsamındakilerin Aylık Ortalama Brüt Ücretinin, Brüt Asgari Ücrete oranı 2,4'dür.

Tablo 2. Yıllara göre ücret düzeyleri

	Brüt Asgari Ücret / (A)	Aylık Ortalama Brüt Ücret / (B)	TİS Kapsamındakilerin Aylık Ortalama Brüt Ücreti/ (C)	Aylık Ortalama Brüt Ücret/ Brüt Asgari Ücret (B / A)	TİS Kapsamındakilerin Aylık Ortalama Brüt Ücreti/ Brüt Asgari Ücret (C / A)
2004	444,1	964	1.449	2,17	3,2
2008	638,7	1.383	2.366	2,16	3,7
2012	940,5	2.053	3.313	2,18	3,5
2016	1.647	3.106	4.446	1,88	2,6
2020	2.943	4.050	7.124	1,37	2,4

Kaynak: TÜİK ve DİSK-AR verilerine dayanarak Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır. *2004, 2008 ve 2012 yılı asgari ücreti 2. 6 aylık dönem ve 16+ için alınmıştır. 2004 yılı asgari ücreti 360.000.000 TL'dir. Ancak 2005 yılında TL'den 6 sıfır atıldığı için karşılaştırılabilir olması açısından 6 sıfır atılarak hesaplanmıştır. İşgücü maliyeti araştırması TÜİK tarafından 4 yılda bir yayınlandığı için yıllar 2004 yılından itibaren alınmıştır.

Türkiye'de her 5 kişiden biri yoksul.

Türkiye'de yoksulluk giderek arttı. TÜİK verilerine göre yoksul sayısı son 4 yılda yüzde 11,5 artmıştır. 2017 yılında 15 milyon 864 bin olan yoksul sayısı, 2019 yılında 17 milyon 207 kişiye, 2020 yılında ise 17 milyon 691 bin kişiye ulaşmıştır. Yoksulluk oranıysa yüzde 21,9'a yükselmiştir. Bu rakamlara göre Türkiye'de her 5 kişiden biri yoksuldur.

Tablo 3. Yıllara göre Türkiye'de yoksul sayısı ve yoksulluk oranları

Yıllar	Yoksul Sayısı	Yoksulluk Oranı	Artış Oranı 2017/2020 (Kişi sayısı-Oran)
2017	15 milyon 864 bin kişi	20,1	% 11,5
2018	16 milyon 888 bin kişi	21,2	
2019	17 milyon 207 bin kişi	21,3	
2020	17 milyon 691 bin kişi	21,9	

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2020'den elde edilen bilgilerle Genel-İş Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır.

Çalışan Her 10 Kişiden Biri Yoksul!

Çalışanlar işsizlik, düşük ücretler, hayat pahalılığı ve sosyal hakların yetersizliği nedeni ile insan onuruna yakışır iş ve istihdam olanaklarına ulaşmazken, kendisi ve ailesini geçindirebilecek bir gelire sahip olamadığı için yoksullaşmıştır. ILO (2020) verilerine göre, günümüzde dünyada çalışan nüfusun beşte biri (630 milyon çalışan) çalıştığı halde yoksuldur. Dünya ortalamasına göre yoksulluk oranı yüzde 10 iken, çalışan yoksulluğu yüzde 9'dur.

Düşük gelirli ülkelerde çalışan yoksulluğu yüzde 40, düşük-orta gelirli ülkelerde yüzde 14, üst orta gelirli ülkelerde ise yüzde 1 civarındadır. Türkiye'de ise çalışanların yüzde 13,5'i çalıştığı halde yoksuldur. Çalışan yoksul sayısı 3,5 milyonu geçmiştir.

Tablo 4. Çalışan yoksulluğu, 2020

Bin Kişi	Çalışan Yoksul Sayısı	Çalışanlarda Yoksulluk Oranı
Erkek	2.643	14,4
Kadın	882	11,3
Toplam	3.526	13,5

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır.

- Okur-Yazar Olmayanların Yüzde 26,7'si Yoksul,
- Lise Altı Eğitimlielerde Yoksulluk Yüzde 14,0,
- Lise ve Dengi Okul Mezunlarındaki Yoksulluk ise Yüzde 8,3!

Eğitim durumuna göre yoksulluk rakamları da çarpıcıdır. TÜİK verilerine göre, 2020 yılında okur-yazar olmayanların yüzde 26,7'si yoksul iken, lise altı eğitimlielerde yoksulluk yüzde 14,0, lise ve dengi okul mezunlarında ise yüzde 8,3 olmuştur. Yükseköğretim mezunlarında ise yoksulluk yüzde 3,2'ye ulaşmıştır. 2019 ve 2020 yılları arasında yoksulluk tüm eğitim gruplarında ciddi bir artış göstermiştir.

Grafik 4. Eğitim durumlarına göre yoksulluk oranları

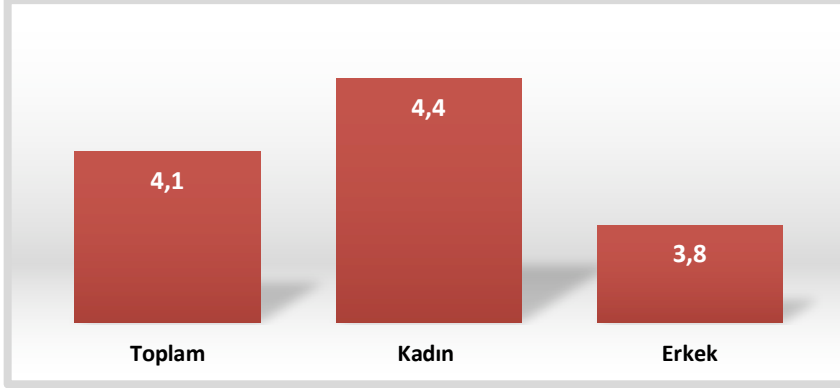

Kaynak: TÜİK

Kadınlar, Erkeklerle Göre Daha Yoksul!

Yoksulluk kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir. Kadın yoksulluğu erkeklerle göre daha fazladır. Erkeklerde yoksul sayısı 8,6 milyon ve yoksullu oranı yüze 21,3 iken; kadınlarda yoksul sayısı 9,2 milyon ve yoksulluk oranı yüzde 22,5'dir. Kadınlar son bir yıl içerisinde erkeklerle göre daha çok yoksullaşmıştır. 2019-2020 yılları arasını karşılaştırdığımızda kadınlar yüzde 4,4; erkekler 3,8 daha da yoksullaşmıştır.

Grafik 5. Cinsiyete göre Yoksulluk 2019'dan 2020'ye değişim oranı.

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak Araştırma Dairesi tarafından hesaplanmıştır.

Çocuklar yoksul: Türkiye'de her 10 çocuktan 3'ü yoksul.

Ülkemizde çocuklar en temel beslenme, sağlık, eğitim ve barınma ihtiyaçları karşılanamamakta ve yoksulluğa sürüklenmektedir. 2006 yılında yoksul çocuk oranı yüzde 34,6 iken, 2020 yılında sadece 2,5 puanlık bir düşüşle yüzde 32,1 olmuştur. Yoksul çocuk sayısı 7 milyon 400 bine yaklaşmıştır. Her 10 çocuktan 3'ü yoksuldur.

Tablo 5. Çocuk Yoksulluğu

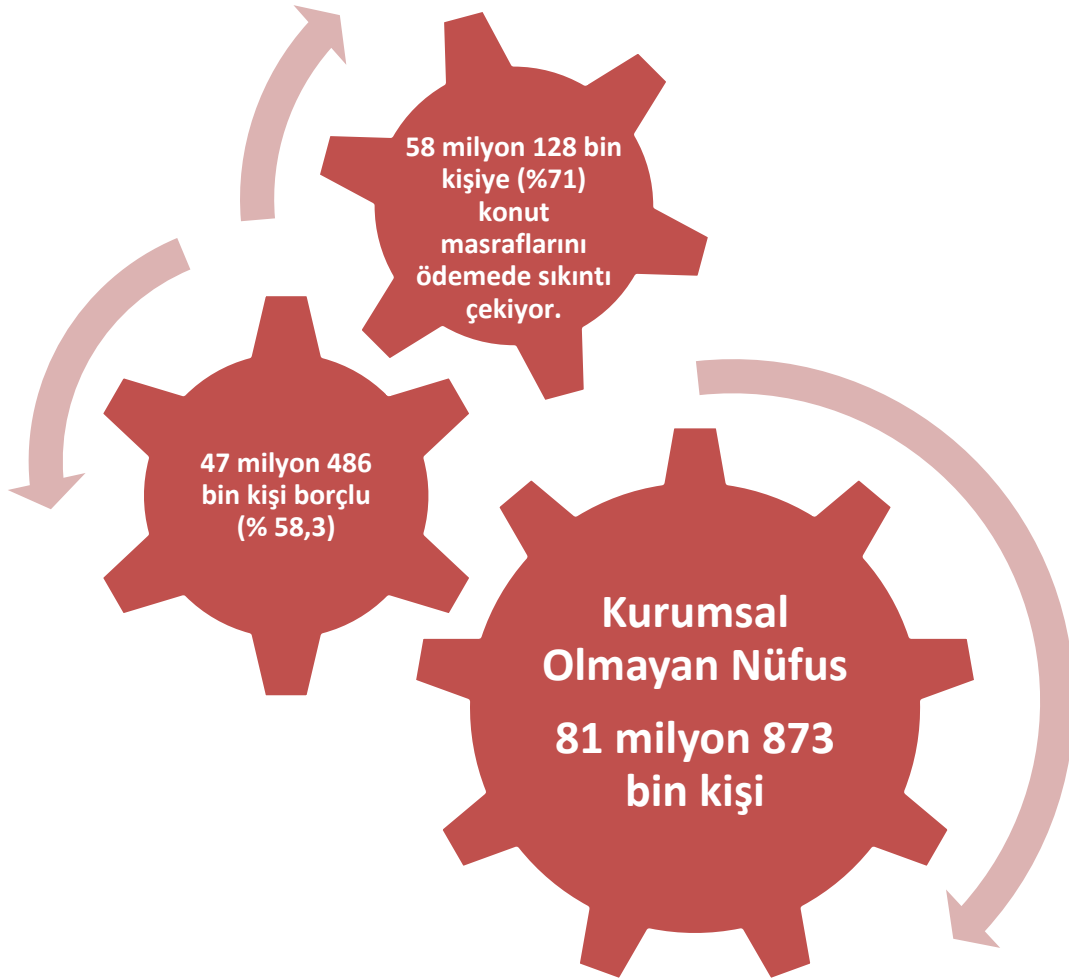
Yıllar	Yoksul Çocuk Sayısı (Bin Kişi)	Yoksul Çocuk Oranı (%)
2006	8013	34,6
2019	7417	32,4
2020	7377	32,1

Kaynak: TÜİK.

Halkın Yüzde 58'i Borçlu!

Türkiye'de yıldan yıla artan yoksulluk, gelir eşitsizliği, yüksek enflasyon ve sürekli hale gelen zamlar karşısında halk borçlandı. Konut masrafı dışındaki giderler nedeni ile 2020 yılında kurumsal olmayan nüfusun² yüzde 58,3'ü borçlu hale geldi. Buna göre her 10 kişiden 7'si için konut masrafları ağır yüküdür ve her 10 kişiden 6'sı borçlu durumdadır.

Şema 1: Borçluluk Düzeyi

² Kurumsal olmayan nüfus; Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane), huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapishane, kışla vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfustur.

Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksullukla Mücadele İçin Öneriler:

1. Gelir dağılımı eşitsizliğinin ana kaynağı olan emek ve sermaye arasındaki eşitsizlik son bulmalı, tüm ücretliler ürettikleri değerin karşılığını eşit ve adil bir şekilde almalıdır.
2. Çalışan yoksulluğunu önlemek için asgari ücret başta olmak üzere tüm ücretlilere insanca yaşayabilecekleri bir gelir güvencesi sağlanmalıdır.
3. Kamusal haklar olan eğitim, sağlık, barınma gibi haklardan herkes eşit şekilde faydalanmalı, bu temel haklar nitelikli ve parasız biçimde sağlanmalıdır.
4. Vergide adalet sağlanmalı az kazanan az, çok kazanan çok vergi alınmalıdır. Vergi dilimleri hakkaniyetli bir şekilde yeniden düzenlenmelidir.
5. Yoksulluk riski altında olan kadın, çocuk ve gençler için koruyucu düzenlemeler hayata geçirilmelidir.
6. Sosyal yardımlar bireysel olarak değil, herkes için ulaşılabilir ve nitelikli bir şekilde sağlanmalıdır.
7. Herkes için temel bir gelir güvencesi sağlanmalıdır.